

ATEBU

II

13

IRODALMI, KÉPZŐHÜVE
SZETI ÉS TÁRSADALMI
FOLYÓIRAT
SZERKEZTE: KAGÁK LAJOS

13. szám 1916. május 6.

Tartalom:

Kassák Lajos: „Szegény“-pózbán. Banális
motivum (versek).

Rozványi Vilmos: Zarathustra a várkisasz-
szony temetésén.

György Mátyás: Ék. Tengerbuvó. Hamzsoló
(versek).

Ujvári Erzs: Háboru! Asszony! Holnap!
(novella).

Erős Andor: Akt (rajz).

Kassák Lajos: Játék (novella).

Lengyel József: Nyári dél erdőn és tisztáson.
Vert ember, ha énekel (versek).

Művészet:

Koszoru Ferenc: Kosztolányi Dezsőről.

Komját Aladár: Hungaricusról.

Wirkmann Imre: Szép Ernőről.

Előfizetési díj:

egész évre 8 kor.

félévre 4 kor.

negyedévre 2 kor.

Felelősszerkesztő és kiadó: KASSÁK LAJOS.

szállás és kiadóhivatal:

Budapest, V. Sziget-utca 16. I. 14.

Rados Ernő árusítja

UITZ BÉLA

eredeti rézkarcait!

Kiadója: **Kron Jenő**, **Kron Béla**, **Prinoda István**, Gyenes Lajos és
Agoston Ernő festőművészek eredeti rézkarcainak. Bemutatásra bár-
mikor elküldi **Rados Ernő**, Budapest, VII., Vörösmarty-utca 16.

MODERN SZINPAD KABARÉ

Andrássy-út 69. Igazgató: **BÁRDOS ARTÚR** Telefon: 93—16.

Ma és a következő napokon az új műsor:

Medgyaszay Vilma felléptével:

EGY ASSZONY — NÉGY ASSZONY.

Operette.

A MARI ESETE.

A főszerepben: **Rózsahegyi Kálmán**. Dalok, tréfák,
aktualitások.

Kezdeté egynegyed tízkor.

Ujpesten (Csokonay-u. 36.) a

Sámuel-féle nyilván. jogu magán
elemi- és polgári

Leányiskolában

a tanórák az év nagy részében a
szabadban tartatnak meg.

Bejáró és bentlakó növendékek már most felvétetnek.

Bejarat a
Dunakorzón

Dunapalota

pince étterme
megnyilt. (Polgári árak!)

Rózsahegyi Kálmán:

(A Nemzeti Színház tagja)

Színész- és moziiskolája

Budapest, VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Értekezni lehet a délutáni órákban.

Telefon: József 31-05.

Borszéki Ásványviz

Páratlan nagy calcium és szabad szénoxid tartalma, valamint higiénikus tisztasága a savanyúvizek között vezető szerepet biztosít a Borszéki „Főkút” vizének.

Gyomor- és bélrenyheségnél, hurutos dyspepsiáknál, cukorbetegségnél stb. nélkülözhetetlen.

Telefon: 36-52.

Kapható mindenütt.

Főelárúsítás.

Borszéki Fürdővállalat Részv.-Társ.

**BUDAPEST, V.,
Nádor-utca 6.**

Rados Ernő árusítja

UITZ BÉLA

eredeti rézkarcait!

Kiadója: **Kron Jenő**, Kron Béla, **Prihoda István**, Gyenes Lajos és Ágoston Ernő festőművészek eredeti rézkarcainak. Bemutatásra bármikor elküldi **Rados Ernő**, Budapest, VII., Vörösmarty-utca 16.

Krausz J. és Társa, könyvnyomda, Bpest, VI., Csengery-u. 86. Tel. 110-17.

„SZEGÉNY“-PÓZBAN

Tudom, amit tudok,
s még azt is, amit mások akarnak tudni rám.
Majdnem csupafej figura,
csorba fogak közé szorítva,
vérzón s az égre kapáló végtagokkal
ez vagyok: Én.

Vagy így is mondhatnám: A MINDEN!

Majdnem csupafej figura
s hiába a fogak köszörülése,
ha én egyszer nyitom meg a szám, az több,
mintha ti egy évig csikorogtok szivetek
görögtüzes bánatáról;
az én szemeim a föld legmagasabb szarvaira
vannak fölgombozva
s ha egyszer én azt mondom: Szép! az több,
mintha tizszer tiz festő finom rózsaszínű
kencével mázolja tele a drága, sima
vásznat
és több, mintha tizszer tiz szobrász jól mani-
kürözött nagyujjakkal Ámort kanyarít a
másra is jó agyagból;
az én füleim bolond gyűjtőmedencéi a zenének
s ha cimborás fogak roppantanak a
gerincemen, beisszák a csigolyák és por-
cogók jajongását is, akárcsak a ti denevér
lebernyegeitek Strauss szimfonikus vihar-
imitációját s a gazdátlan valcereket.

Nézzétek!

Roppantó farkasfogak között,
mint valami bitang középkori kalodában,
életét szórja egy majdnem csupafej figura,
az életét szórja és még sem fog beledögleni:
pedig csak ő akarja úgy, hogy — azértse!

A csontja csonk s a bőre csupa rongy már,
de hiába fened az agyarad, testvér:
mert ő úgy akarja, hogy — azértse!

Kassák Lajos

BANÁLIS MOTIVUM

Fintoros kedvem peckeli Április.
 Március . . ? Április . . ? Május . . ?
 Április rúgat, április a nyelvemen, április a kalapomnál.

Hej! Szél ellen a bohóckodó vitorlákat!
 Hej! Kődökön is felül a tavaszi pocsolyákba!
 Hej! A szem bogarába most a kályhák bogarát?
 és hiába ró meg isten aranyujja,
 csontig a tánc!

Fáklyás taréjjal a tavaszi bánat-kovácsból:

Kukurikú !!!

Vertek sóhaja iszaposodik a mezőkön.
 De kergül a város, a város!
 Vágyak rikoltó pántlikái szabadultak az ürbe
 s a fekete boltról szakad a vizek babiloni zenéje.

Április.

Fáklyás taréjjal a tavaszi bánat-kovácsból:

Kukurikú !!!

És szél ellen a bohóckodó vitorlákat!
 És kődökön is felül a tavaszi pocsolyákba!
 És a szem bogarába most a kályhák bogarát
 s hej, de hiába ró meg isten aranyujja!

Fintoros kedvem peckeli Április.
 Március . . ? Április . . ? Május . . ?
 Április rúgat, április a nyelvemen, április a kalapomnál.

Kassák Lajos

ZARATHUSTRA A VÁRKISASSZONY TEMETÉSÉN

Rózsái fagyán rég elapadt méhét még mindig jöreményekkel élette Hagyomány, a trubadurjait vesztett, télbe sorvadt várkisasszony. Évfordulós albumokon, levendulásszagú családi kódexeken tengette aggszűz hátralevőségeit egy kiszikkadt várkaplán meg egy gögbe szorult várnagy társaságában. Csöndes évelésén nem gyultak ki már pönkösdök a lélekeljövettel s csak vérebeinek untalan csaholása verte riadozni a foszló tornyok baglyát, denevérét.

A nász áraul megfejtendő találós kérdéseken elvérzett régi lovagokra gondolt és azokra, akik felelet nélkül menekültek el a babonás hírű vár környékéről. Az ilyenek után még apáikról maradt, elévült adósságleveleket küldözgetett eleinte ijesztgetésül, később már csak bosszantásul, mert csak ilyen epés meglódulásokból és apró dühök kesernyés leveleiből tudott még kábitó nedveket kiszívni a tovatengődéshez.

Legtöbbször Zarathustrára gondolt, a győzelmes ifjuságura, erőkkal csordultra, a legkuszább rébuszok szálán sem szédíthető fiatalra, aki minden semmiségre fölhorokanó büszkeségében s mérhetetlen Nárcis-szerelmében oly könnyen dobta láb elé a megnyert nászt. A ráuszított csatlósok elől mily könnyen szökött a bástyafokra s óriási ifjuságában ragyogott ott egy percig, aztán a mélybe suhanva lobogó agyvelővel rohant az idő méhébe.

Néha gyanakodó fölismerések kísértetei szűrődtek Hagyomány gondolatái közé. Hátha nem rajta mult a párta sorsa? Hiszen oly holdkórosan akadt fel rá a tűzvér fiatalok szeme. Hátha csak a kaplán és a várnagy ravasz szálain szótt talányok elől futnak el a királyfiak?

Ilyenkor mindig szeretett volna tavaszi duzzadást deríteni csontbőr tagjaiba és elaggott bodzafaként kiszitta a kert most buggyant virágaiból a harmatot s csodálatos fiatal flórákat pusztított el így a világon, hogy az idő — jobb híján mégis az ő udvarán kösse ki táltosát.

És már csordult, fiatal erőkkal teljes hajnalok, nevettek a kigyuladt egek alatt s az ő vérebei, melyek lomposra híztak a talányok szerencsétleneinek velején, még mindig vad csaholással és uj lakomareménnyel rohantak a csikorogva nyiló kapuk felé, mert még mindig akadt egy-egy lovag, aki a fajtája külön kis talányain vagy az egyetemes hites titkokon el akart vérezni. Hanem egy hajnalon aztán keserves vinnyogással sompolyogtak vissza a sötét sánckarimákba.

A Zarathustra, a rég holtnak hitt Zarathustra, pusztító szélben vemhedt, májusi levelét hozta a posta:

Mily jó, hogy nem a te ablakaid alatt állok értelen, monoton szerenáddal, óh Hagyomány!

Mily fáradt s mily beteg voltam én, mikor még avult kódexek fekete kulturái feleseltek bennem és vitatkoztak az életem jóságáról és rossz-szaságáról

Nem tudtam én, hogy az egyetemes életnek van néhány örök igazsága és millió hazugsága. Hirdettem (egy satnya német tudósban bujkálván, ki életével mindig letagadta ígéimet) hirdettem én, de magam sem

hittem, hogy énemnek minden pillanatban *más* felelete és *mégis* igaza. Megkergetett velóm szerencsétlen torzszülöttjének; szívemben a keserű izekkel pezsgő lombikban, életképtelen homunkulussá lúgozott embercsirának hittem már az emberebb embert. Vak álomnak. Agyafurcságom és agyfurcsaságom drótjain rángó Vitéz Lászlónak.

Csak egyet tudtam nagyon jól. Tudtam; annyira visszájára fordítottad te már a világot, óh Hagyomány, hogy nekem csak ellent kellett mindig mondanom, hogy mindig igazam legyen.

És mindég igazam lett és mégsem lehetett nékem az én igéim szerint! Csak a *gondolataim* és *akarásaim* voltak az emberebb emberé, de nem az *életem*. A meditálást már életnek hittem szerencsétlenül.

Jaj elhibázott életem! Azt akartam, hogy a fiú szülje meg anyját. Az *emberebb embert előbb akartam, mint az emberebb életet*.

Nem tudtam, hogy az igazságnak nem elég igazságnak lennie.

Gyermek az igazság és ezért volt az én életem a gyermeké, mely még nem élet. Az igazság delelő férfikora: a jog s az élethez jogok kellenek: igazságférfiak.

És nekem elég volt az igazság-igazságnak, óh én, elhibázott életem! Jaj, a nagy magányosságot, a meddő Ént akartam! És nem kerestem eszközöket életet szülni az én igazságaim szerint való jogokban. Nemes fa akartam lenni, de nem akartam nemes erdőt, mert magányos csúcsra mentem lakni.

Óh én szerencsétlen fa, ki félted az erdőtől! Szerencsétlen tűzhányó, ki félted a hegyek közé menni és nem akartam az életet magam körül!

De már tudom vétkeket: Én minden ellentmondásom ellenére is még veled voltam teljes, óh Hagyomány!

Te mérgeztél meg engem, hogy önmagamnak csak hirdetője lettem és nem hívője.

De már megtanultam a hegyláncnak és az erdőnek etikáját és esztétikáját is; nemcsak a magamét.

És versenyeztetni fogom őket. Óh mert nem lehetek én a szebb és a legszebb, ha nincs mellettem: szép! Nem lehetek én a jobb és a legjobb, ha nincs mellettem: jó. Elmegyek a többi fának talajába és megmutatom, hogy te csak az üvöltő, korbácsoló sirocco vagy, Hagyomány, de nem vagy a talaj. Csak az esőket kergeted rájuk, de nem te vagy a televénynek éltető sója.

És elcsalom az erdőből a fákat, a hegyekből a hegyeket és jogok lesznek így az én igazságaim önként.

És csak jogaink lesznek nekünk; de törvényeink nem lesznek, mert nem leszünk elég egyformák hozzá és mert nem akarjuk a jogokat kötelességekké kicsinyíteni: Nem akarunk új hagyományokat.

Minden szomszúságot megitatunk, minden éhséget megetetünk és nem lesz egyetlen fölösleges élet sem, mert a munkából vágy, a vágyból teremtő láz lesz örök gyűrűben a magunk parancsán. Harc lesz köztem és közted: a hagyományos élet és az emberebb élet között!

Hagyomány száz évet rököngödött ettől az üzenettől. Zarathustrát fiatlan kötölnak tudta's emlékezett, miij kacagva nézte, amikor az ezer színt váltva szötte halóját maga körül, míg nem begubózott? Sohasem félt attól, hogy a Zarathustra süvítő, forró-én-kulturája valaha egyetlenes kultu-

rává sikonganá magát. Sohasem hitt a transcendes folyamatban, mely kirágja a gubót s eljut a peterakó pillesorig.

Halálos rémületében régi, megvakult prizmákat kapkodott elő és régi, fakult színeit próbálta beletörni a nekiiramlott élet szemébe, de azt nem lehetett többé megállásra vakítani.

Copfjait száz csábító rendbe gubancolva, tégelyükbe száradt pirositók után sápitozva végre is kiadta görcsös körmeibe ékelt, szikkadt lelkét a halott királyfiak kísértetei s a májusi üzenet előtt.

S már javában állt a temetés: tömjénfüst, karos gyertyatartók, égő viasz fullasztó levegője kábított áhitatosra minden maga gondján évődő fejet, a káplán és várnagy ajtó mögötti egymásra vicsorgása az örökség miatt már sikeresen értékelődött át törölhetetlen bükórrá a ráncos arcon, nehéz sóhajok bucsuztak a tüdőtől és a halottól; amikor eget fölvető melódiákkal és ritmusokkal vidám nevetés és boldog csapat hömpölygött ki az erdőből.

Zarathustra jött friss, egészséges parasztlányokkal, az életörömök kórusával, a temetésre.

Profán nevetése nagy disszonanciákba verte még tanítványainak szívét is. Sápadtan lesték, ha vajjon a ravatal előtt nem fog-e mégis döbbenő komolysággal megállani s olyan kicsinyes lendületűek is, akik tragikus sikolyt vártak, sokan voltak még hivei között.

Zarathustra valóban mély szomorúsággal fordult fejéjük, de nem a halott miatt.

— Sirjak-e én az emberi hagyományok temetésén? — kérdezte komolyan — Sirjak-e, mikor tudom, hogy ti is csak „esztétikából“ sirtok? Mély nevetés van a szivetekben, de annyi a hazugságotok, hogy mire kitör nevetétek könnyekké „szépititek“. Nem adom én oda az én nevetésem szépértékét sem a ti sirásotokért. A nevetés az igaz erők kiterő éneke. Hány nagy szellemnek volt már a nevetés elkeseredett guerillaharca a kimérák ellen, az értetlenek, az elzárkozók ellen? A boldogságot keressetek és mégis a sirásnak adjátok az ethikai és esztétikai pálmát: Nem látjátok-e, mily mély az én nevetésem immár? Nem az a régi, sunyi, romboló kuncogás az többé, mely miatt minden mindegy lett.

— Igenis a hagyományok halálán nevetek: nem a magam kis örömeiért, hanem az egész életért. Mert nem vagyok többé magányos fa, ki fél az erdőtől. Mert tudom már, hogy nem az erdőnek tesz alázatos szolgálatot a fa, ha az erdőbe megyen, hanem önmagának. Az önmaga iránt való kötelességét teljesíti: életjogát gyakorolja. És felszépíti magát az önmaga iránt való kötelességekkel, hogy fölöslegessé, közönyössé, szóval halottá ne váljék. Mily gazdag a jogotadó, a hagyomány fekete viharaitól megmenekült erdő millió külön fájával . . .

. . . Ezért mélyebb az én nevetésem a ti sirásotoknál.

— Óh, mily szépen viszonylik egymáshoz az új erdő és az új fa, az emberebb élet és az emberebb ember!

— Jog és kötelesség nem okai többé egymásnak, hanem céljai.

— Bizony mondom emez új jogaiban és új kötelességeiben fogjátok csodálni az emberebb embert. Annak jogai csak az étellel, kötelességei pedig csak önmagával szemben lesznek; de sem vérző jogokat nem kér, sem fojtó kötelességeket nem fogad el az embertárssal szemben.

— Jaj, nem boldog ma sem a verejtékeztető, sem a verejtékező. Nincs öröm a rontó jogban, sem a rontó kötelességekben. Rossz kard a jog és rossz

kapa a kötelesség, ha véres. S bizony mondom félelmében s nem bátorságában siet ölni a rossz kard és félelmében és nem örömeiben hasogatja a televényt a rossz kapa. Jaj minden jognak, ami csak pénzzel igazolható s jaj minden kötelességnek, ami csak pénzzel vásárolható; de százszoros jaj a sáfárnak, aki az én jogaimat kötelességekké akarja vásárolni.

— Sirjak-e én ezen a temetésen, mikor a hagyományok feltékenysége tette az embert az ember ellenségévé? . . . Ne haragudjatok Zarathustrára ezért! De hogyan kérdezzem meg az emberebb embert, hogy máshol van-e a hegy az ő szemében, ha attól jobbra vagy balra húznak egy vonalat? Bizony csak a hagyomány pusztító praktikáiban tolódnak el a hegyek.

— Mondom nehéz harcok várnak még az emberebb életért s még nehezebbek az emberebb emberért. A hagyomány végzetes öröksége körül még nehéz vérvesztésekben fog fölhemperedni az Ikáriákba törtető ember. Hagyomány Ezer fekete vonala fogja még keresztül-kasul hasogatni a mindenkiért való élet hátát. S hányszor fogja még az emberebb-ember is úttá téveszteni ezeket a Fekete vonalakat! . . .

Haragos, éjezett pillantásokkal kellett ekközben megverekednie a Zarathustra kék, hajnali szemeinek. Elfáradt vele és elvonta szájáról a szavakat, mert mindig félt, ha szent, de megkavart céljai nem birták elmélyíteni azokat. Félt a harcot, hogy ne tehesse fölületessé az eszközeit.

— Mily mérhetetlen szavaink vannak? gondolta a köréje küllözött halálos csöndben szinte megdöbbenve. Hányszor jelentették már ezek egymást s hány soha nem látott lényegülésben viszonylottak már egymáshoz és mind-mind az Emberhez az én lelkemben? De nem szabad nekem könnyelműen leszállanom a — megnevezés bizalmasságához minden villanáskor.

Énjét, melyet az utóbbi időben többször ragadott már fel az egyetemese élet kardjául, most újra őrző és őrizkedő csöndekbe; áttetsző, de átláthatatlan mélységekbe burkolta és odadobta magát a körülötte napfényt, kék eget megtapsoló friss, egészséges parasztlányok karjaiba s az életörömmök, munkadudolókat énekelték fülébe s az önzés amforáiból ittaták fáradt szeretőjüket.

Mentek és már messze a horizontot árnyalták, mikor a végtelen alázatosság éneke utolérte őket:

— Qui tollis peccata mundi, meserere nobis!

Zarathustra fölvihogott s komiszkodva csiklandozta szemével drága örömparasztkáinak elbámészlott tekintetét:

— Látjátok, milyen borzasztó vallomást tesznek azok ott magukról s világnak nevezik el magukat?

Rozványi Vilmos

AZ UJ MYTHOLOGIÁBÓL.

ÉK

Az éjjel a cirkuszi húsemberrel ismerkedtem,
 az élő hentesbolt fejemre könyökölt,
 s messze világokra eláhitozván szemének bús battériája,
 súlyával, régi csillagzatokat támasztó agyamba fúródott.

Megrogyni szégyenes voltom sarkkövén imigyen ő
 lett távlatokból emő morfondiák kibökője,
 s elsikkadt bibelődésű szava hurkásan puha hajlása
 artézi vizet köpülyöz ki a világ megaludt tömegéből.

S ha éjjel a cirkuszi húsemberrel ismerkedtünk,
 ocsudunk keléskor szórakozott könyökével agyunkban.
 (Hány pimodáni sejtecskének „lett a halála“,
 s hány apró fenevadnak, a nagyuri gondtalanság!)

Ez pedig könyököknek és Ékeknek dithyrambja,
 ez pedig ismerkedésem a húsemberrel,
 ki nem spárgát ültet a porondra ellenéből,
 (hogyan aztán kitépje és halomba terítse)

hanem súlyával, régi csillagokat támasztó agyamnak éke.

TENGERBUVÓ

Tengernek fenekére vetve,
 tengerfenék jegére téve
 sikamlós halakba libabőrödzöm,
 kezemet medúza pikkantó-testébe törlöm iszapjával,
 korál szomorú szarván táltosozok és bebóbisko-
 lunk seprő-tarka cserjék közzé, mik ritkásan
 lebzselnek a legmélyek fenyérén,
 (sarkantyúzó a döcögő himbálódzáshoz),
 vagy perdül lapított testem, mint tengelyén forgó
 dupla tükör,

szemem kiugrik az észborzoló életteleniségek
 rétegein át, a szín felé,
 fölrivall a monteveresztinek is reménytelen föl-
 nyujtózásba
 kékbe, zöldbe, szürkébe, szurokba morgósodik el
 riadása
 mintha egymásra tornyozott friss cihák alól
 fulladoznék,
 és ott fenn egy leheletes fodorka cuppan szét a
 naszád kátrányfestékes alvázán.

HAMZSOLO

Sárkányt ölni nem elég: sárkányokat hamzsolni
 szentgyörgyködik bennem a szentgyörgyibb téboly,
 vértől cserepes kezemet más vérben leáztatni,
 nem mellemre rápocskolni, rámocskolni, rákencézni
 (usgye-sziv vértje ez néhol).

Néhol bár legyen így, s ő Néholsága monumentum:
 Én, ha nap vagyok, hát nap vagyok és a vakoknak
 vak vagyok,
 ha meg lapos lap vagyok, mindent villámba lesiklatok,
 de tucatszentgyörgy pénznapot, óraláncon sercegőt,
 nem illegek én — punktum!

S ha rög vagyok, hát Föld vagyok és oly fortuna-
 golyó vagyok,
 hogy gördülök és perzselek és rajtatok és rajtatok,
 messze vagyok: furácska vagyok, mókácska vagyok,
 golyhó vagyok —
 szentgyörgyölő Szentgyörgy vagyok, Föld vagyok,
 átkaptatok,
 és rajtatok és rajtatok!

S nem vájódik arcotok hánytorgó matériámba.

György Mátyás

HÁBORU! ASSZONY! HOLNAP!

Nagyot csuklott a világ s napra mutatta megfordult gyomrát.

Háboru. Veszett fejvesztés. Görcsökbe fulladt asszony sírás. Vörös plakát-proklamációktól bolonduló utcák! Kigyózó embercsomók. Pálinkagőz. Veszekedett kiabálás.

— Háboru!

Szikkadt mezők piros nedvet várnak . . . Sorozás. Kékbe bujt emberek. Fertőző ujságlegendák.

— Háboru!! — Háboru!!!

Világot verbuváló trombiták. Dicsőülő térképkulik. Acélköszörülés. Könnyes bucsuzkodások.

— Emberfalás!!!!

Vajudó anyák. Istenre fogadkozás . . . Aztán csak bódító víziók . . . Megfojtott embercsírák.

A zilált térben bús, éhen bőgő kéménytorkok.

Döglődő gépek. Utolsó feszítés. Megszakadt bugás.

Tárt gyárkapukon át falkába ijedt igások rohannak feléd: *Élet méhe*
Város!

Hozzájuk is elért. Kiemelte fiata! testüket boldog éréséből.

— Háboru . . .

— Hát neked is menned kell?

— !

— Itt akarsz hagyni? Nem érzed milyen tüzes vagyok?

— !

— Harmincadik éjszakán már nem ver a szived? Ki kell hát neked, ha itt tudsz hagyni?

— Ember vagyok én is!

— De az enyém . . .

— Hivnak!

— Az én emberem vagy!!

— Megbokrosodott a világ — így mondják — meg kell nyugtatni . . .
és ment . . .

Két marasztaló asszonykar szakadt le a nyakáról. A feje égett. Szája csücsös maradt a lágyító csóktól.

Magába húzta a hömpölygő erőkoszorú: elnyelte a kaszárnyák óriás harcsaszája . . .

Az asszony csak álldogált . . . üldögélt és várt . . . várt!

Özvegy, kicsiny szoba. Savanyu étel. Aranyhátu dongók szíjják veritékes fejét. Merő vágyasság, de semmi . . . semmi okos előrelátás.

Másnap. Vizes párnák. Lecsuklott fej. Mélygödrű szemek. Megfogy-nyadt combok. Pattogzott szájsíkok. Láz . . . forróhideg láz

Egy szép álom.

Sárga karikák, vörös karikák, fekete karikák . . . összezavarodott szinszós . . .

Megfürdött, dús férfitestek a forrázó naparanyban.

Ébredés.

Kínzó vádak. Csittitgató szomszédasszonyok. Betegség.

— Csak jönne . . .

— Csonka?

— De szeret!

— Hülő a teste?

— Körülpólyálnám az enyémmel.

— Elégek egyedül . . .

Levél. Meghalt. Homlokon lőtték.

— Szép uram! Segítség! Jaj a szívem!!!

— Még élek?

Tipegős rókafejú anyókák járnak hozzá reménygyujtásra. De hiába. Éjjeli kínok. Kitépett hajcsomók. Valami kormos keverő-kavaró kéz vájkkal az agyában.

Bús halótt-misék pompásodnak föl az éjszakáiból.

Zsiros szagu gyertyák. Megpántlikázott gipszapostolok. A tömjénes hajóban sárga fejek, leszakadt állkapcsok, kitólt szemgolyók borzalomgúlája kapaszkodik a csillagszöges boltozatra.

A pap most a homloka fölé emeli az égő teli kelyhet.

Orgonabúgás. Éneklő alakok. Szelid csengőnevetés.

— Én édes szép párom!!

Fájó körmei futó vörös gyöngyöt ásnak föl a husából.

Nagy, mindent lefogó csend. De ez sem tart soká.

Hamar bukó napok. Szomorú megszokás.

Ősz . . . Tél . . . A ragasztó bajok fölött tavaszi életbe derülés.

Uj, gabalyító iramok a megpetyhült ereken.

Cicomás nősténypajtások. Delejes »majd meglátja« biztatások. Bámul-
tató kirakatablakok

Végre egy katona.

Éhes szemvillanások.

Fejükbe tűzbokrot gyújt a vágy. Szabad ujjaiik görcsösen egymásba fonódnak.

— Régi ismerős!

— Bizony, az én uram is . . . Szegény!

Még néhány föl-fölütődő fájás.

Aztán mindenben csak az egymásért valóság végtelen deliriuma.

Csók. Pénz. Korcsma. Párföm. Izzadt arcok. Meztelen vállához surlódó vállak, a szemébe esett idegen szemek.

Körülötte részeg némberek az éjfélutáni vásáron.

Megborzongott.

— Forralt bort ide!

Félt, hiszen ez volt az első, s ő így parancsolt:

— Pálinkát.

Hurrogtak a reszelős torkok. Sütögető ital. Kábuló fej. Megforralt, bolonduló vér . . .

Érzi, hogy egy ólmos, forró kéz kúszik a testén.

— Jaj a fejem!

Ujabb melegség. Ludbőrös remegés. Megcsukló fáradt derék.

— Ugy-e te leszel az én második uram?

Meghallották. Száz szájon egyszerre sirva-nevetés.

Valaki a csillagokig káromkodott.

Egy asszony az italos asztalra ugrott. Már semmit se tudott égő, nyomorult magán kívül. Magasra dobta csokros lábát, hogy szinte az dominált mindenek felett:

— És ki lesz, jaj, ki lesz az Én második uram?

Ujvárt Erzsé

Eros A.

JÁTÉK

Sirt és nevetett a város. Késő őszi sugarakkal tüzeskedett a nap és élt a város. Valahol az ázott, legázolt végeken most véres szurony hegyébe törték egymást árva, keseredett embercsordák, itt hiu életben tarkálódott a tér s a házak kongó torka nyelte, visszaköpte a sustorgó áradatot. Mint valami torz óriási pofák kérődztek a nehéz kapuszárnyak s telt, ürült, hangoskodott az utca; mély tompa színek és kínálkozó vörös kacagások kevertek a feltaposott aszfalton. Görbült, elhervadt katonakoldusok és pávás, hetyke asszonyok figuráját dobálták vissza az árulkodó tükrökirakatok, az út közepén sáros társzekereket gurítottak csámpás, szakállas állatok s közöttük, mint valami szörnyű őskori pókok előzködtek a hasas fiakkerek. A rengő hullámtáncból csak néha itt-ott ugrott szem elé egy kiütköző alak, egy domináló kerek ábrázat, de a következő pillantban már újra visszamerült a nyüzsgő testek ritmusába s az egész tömeg akár a ragyogó habhányás ömlött tovább a széles medrekben.

Bógott és kacagott az élet!

A körút torkolatában, valahonnan a bús kültelek gyomrából most egy zöld bárkakocsi döcögött bele a kusza életsűrűbe. Lassan, gyászos hallgatással cammogott előre, előbbre a lökődő grániton s mint valami csodálatos teknősbéka bámultatta magára a hetvenkedő tömeget. A kíváncsi szemek egy pillanatra mozdulatlanul tágra meredtek, a vérmes fiatal párok állásztelenül nevetésre rángott, de ahogy a kocsi farán gubbaszkodó őrkatonát megláttak az égő, távoli panganét hirtelen, mintha a szívükig szurt volna... Megálltak. Nyelvük sápadtan a fogaik közé akadt. Csüggedt fejük gyáva, önkénytelen mozgással bólogatott a némaságában is ordító alkotmány után.

— Kit vihetnek benne?

— Rabokat!

— Hadifoglyokat!

— Biztos, hogy katonákat!

— Talán örültet!

A tömeg agyát fájdalmasan megturta a kíváncsi találgatás. Valamennyiöket bántotta a hirtelen bizonytalanság, mohón, ijedten újra kérdezték:

— Örült katonát???

A megnyilt fülekbe szinte tobzódott a hallgatás. Senki sem tudott nyugtatón felelni s a poros, sugaras űr betelt a féltős, riadós fantáziákkal. Mindenki bamba, sárbaszakadtnak érezte magát, mindenkinek volt valaki drága félteni valója s most mindenkinek kihagyásokkal játszott a szive.

S az otromba bárkakocsi vakító expressziókkal húzta maga után a tömeg képzeletét. Ezer meggyulladt szemgolyó furt bele a szálkás deszkákba, ezer torok garatját kaparta a titokszomj, de senki sem tudta meg a bizonyosat. A zöld deszkafalak átláthatatlanok voltak s a mindentudó őrkatonáról, mint valami süket, patinás szoborról üres kongással hulltak vissza a könyörgő és káromkodó kérdések. Néhányak szeméből már kigyöngyözött az olcsó sósvíz, néhányan bizakodón még utánalódultak s aztán tétova fáradtsággal azok is elmaradtak.

A kocsi rendületlenül gurult tovább a város másik vége felé. Fogytak alatta a hangos kőkockák, lemászott a körutról, a kuszált embererdőből s monstrum alakjával szinte reftentően csavargott bele az üres határba.

Egyedül, nyöszörögve járt a száraz országúton.

Két oldalt, az ut szélén ragyogó sinszalagok nyújtóztak, időnként sárga lángcsiholó masinák robogtak el felettük a város felé.

Aztán ezek is elmaradtak.

Kitérőhöz értek; a csontos vaksi állatok feszült inakkal vágtek neki a kapaszkodónak.

— Gyű Sára, gyű!

Az út szélén néhány törpe sárkunyhó kuksolt a rozsdás füvekben: vörös falaik szinte égtek a hülő nap alatt.

— Gyű Ézsau, gyű te!

Csönd volt, csak a száraz kerékagyak nyikorogtak halkán, panaszosan. Néhány lépésnyire magas fehér kerítés kezdődött a lovak előtt s most egyszerre pajkos, rikácsoló hangok daloltak ki a kocsi rácsos tenyéryi ablakán. Mintha valami asszonyos kamasz száján feslett volna föl a rikitó nótafoszlány:

Hej, galambom, galambom,
Szállj a számra, ha mondom . . .
He-ej. Ma-a-rinka . . . Ma-a-rinka,
Szép fehér ga-a-lambom . . .

A szakadt hangok újra és újra átütöttek a kerekek muzsikáján:

Sza-állj a számra, ha mondom . . .

De senki nem figyelt a dalra. Az ut üres volt s az elnyűtt párák, akár valami bús emberbarmok húzták neki a dombnak zöld terhüket. Még egy, csak még egy megszakitó feszítés és célban vannak; keserves szemeiket húzta magához a fehér, pihentető stáció.

A kapu előtt szólítás nélkül megálltak.

Most harangocska kondult meg valahol az épület tetején s néhány pillanat múlva egy rozsdásképu ember állt be a rácsos kapuközbe.

— Honnan?

— A helyőrségiből — dobta vissza a szót az őrkatoná, szinte vidáman — egy önkéteske . . .

A kocsiból még mindig csörömpölt a nóta.

— Veszélyes?

— Nem!

Aztán lecsuszott a keresztvas s a sötét kocsimélyből egy szörvert, tőporódott legényke himbálózott le a magas lépcsőkön.

Marinka, hej, Ma-arinka,

Szép fehér galambom . . .

— No erre, babuskám, erre . . .

A két markos ember őrizőn karon fogta az önkéntest. Nem tiltakozott. Vékony, meggörbült alakja szinte elveszett a két hatalmas test között. Csak vékony kékcikos köpönyege lobogott utána hivalkodón a csöndes, néptelen udvaron. Szőrös, éles szája még mindig a nóta izét majszolta, de nem ejtette ki a szavakat, hirtelen megvilágosodott gondolatai már bent jártak a süket falak között. Felénk, gyerekes mosolygással húzódozott az ajtó előtt.

— Előre no, előre drága apukám!

Az emberke kék, eleven szemei gárgyun elborultak, mint a vágóhidra készített borju, gyáva, ártatlan ösztönnel megtorpant.

— Nem! Nem!

— Csak egy csöppecskét még.

— Nem! Nem! Nem!

De már ott nyomorodott a szolga pántos szigorú karjaiban s mint valami ménköütés csapódott be mögöttük a kapu.

A hangos, hideg folyosók, az öblös kórterem mohó nagy éhséggel nyelték magukba a három alakot. Langyos, tompa csöndesség szorult a fehér falak között s az ablakok, mint valami redős óriási bronzlapok villódtak a vörös napáldozásban. Szűk ágyutcákban csavarogtak át a termen, a hat láb keményen taposta a padlót, ijedt, kíváncsi fejek nyújtóztak utánuk a vasrámás fészkekből. Aludni készültek s az új társ fürge, gyanakvó tekintéssel csuszott el közöttük az egyik sarok-ágyig. Már nem ellenkezett. Szegény beteg idegeit cudar fogakkal véresre marta a rázos kocsis útja, mint valami álmos, kihancurozott gyerek bujtatta el magát az erős, ügyeskedő kezekkel.

Reggel pihent, boldog ábrázattal ébredt ki a babusgató pokróc alól. Egyszeriben nem értette, hol van. Későn volt már, a terem lakói ébren voltak, némelyek fel-alá sétáltak a parkettes úton, mások öltözködtek, mások meg a pokróc tetején ültek felhuzott térdekkal, kisgombocá töpörödöttek, bozontosan, mint valami csodálatos madarak. Furcsa, zavaros gondolatok kergetőztek a fejében, ugráló szemei véletlenül az ágya fölé tévedtek, a kis fekete tábláról hirtelen magára ébresztette a neve: „Varjagin Fedor x-i önkéntes 356“ s még két nagy kezdőbetű, amik pókos elhervadt lábakként nyultak az agyvelejébe. Nem értette meg, de emlékezett rá, hogy ezek a kabalisztikus figurák már máshol is, már hónapok óta az ágya fölött tekergőznek s ő valami állandó bolond rettegéssel félté ismeretlen tartalmukat.

Most csattant a zár s két üstös, kenyeres szolga csuszott be a halkan táruló ajtón. Mögöttük ismét kulcsra csattant a zár.

Reggelizzünk uraim — mondta az egyik a terem közepén helyhezekedve: A másik egy könyvből az új lakó nevét olvasta kihívón, hangosan.

— Itt vagyok! — mondta az határozatlanul.

— Gyűjön közelébb, Varjagin Fedor önkéntes úr. Most félkilenc, az intézet ilyenkor tartja a reggeli étkezést. Ez itt az ön evőeszköze, vigyázzon rá, mert az evés után visszavisszük.

Öblös bádogcsészékbe forró, szagos teát meregettek a szolgák s a gőzölgő edénnyel a betegek valamennyien visszasétáltak ágyaikhoz.

A kiosztás megvolt; a zár nyelve élesen csettent, a szolgák zörömbölve kibujtak s aztán megint lecsapott a zár.

Mint valami tompa cseréparang kondult meg utánuk az egész terem. Aztán csönd volt. A nap melengetően átcsurgott a fekete rácsok között villogón szétloccsant a padlón, bearanyozta a tespedt ágy lábakat és bibor, meleg reflexeket szoritott föl a gőzre borult kanalizáló, szürcsölő alakokra.

Varjagin jó étvággal az ágy lábánál ülve falatozott. Szokatlanul derűs, megelégedett volt. A helyőrségi kórház túlsufolt termei, lármás, sebes lakói után, valósággal bizalmas családi menedéknek tünt előtte ez a miljó. Szőrös, elvénuilt fejéből önkénytelenül kibujt a szó.

Egy nyurga, lányos képű kamasz felelt neki. Aztán a többiek szája is megnyílt s csakhamar zengő meseszálak nyújtóztak el közöttük s szőtték keresztül-kasul a termet.

Varjagin vizsla szemekkel figyelt. A beszélők hangjából, témájából okosan a foglalkozásukra, szellemi életükre következtetett s végtelenül örült,

hogy csak egy félszemű, vitustáncos muzsikban ismerte föl a katonát. Ezt a szegény ördögöt az első mozgósításkor valahonnan a halott Kaukázusból szakította ki a cári ukáz s ő azóta is sárban, vérben, tűzben sem tudott másra gondolni, mint Darjenka szép testére, amely olyan volt rózsás szoknyájában, szoritó bársonykacájában, mint a városi templom aranyos Marjácskája. Rázós, csonttá aszott fejből, amelyen száraz szalmasárgaságban kuszálódtak a hajak és a hosszú, gyér pofaszőrök már rég kialudt a csaták borzalma s ha szóra botlott a nyelve csak róla dadogott, Darjenkáról, az asszonyáról s az arcába ilyenkor felfutott a vér és szűkült a marasztaló időktől és vágyakozott hazájába föl, föl a terméketlen hegyekre, a szabad kék ég alá, hogy valahonnan a szíve gyökeréből vaksi szemgödren át is kibuggyant a könny.

— Óh, óh, mert Darjenka szép, mint az isteni ígélet s piros szája forróbb a juliusi napnál.

Varjagin bizalmasan hozzákuporodott a halmos pokrócra. Beszédet kezdett vele a háborúról, szeretett volna valahogyan a lelke fenekére látni, nehéz borzalmas szavakkal pizskálta meg a muzsik kába, lusta agyvelejét.

— Jártál-e a Kárpátokban?

A vén katonát, mintha szíven bunkózta volna a váratlan kérdés, sziszegve magára ijedt.

— Uzsok! . . . Igen uram, a Kárpátok az szörnyű golgota volt. — Két durva tenyerét nyöszörögve az arcára kapta s bal szeme helyén babusgáton takarta el a sajjó fekete gödröt.

Senki sem figyelt rájuk.

Andrejka a kedves legény az ajtófának dülve hegedűn játszott a társaságnak s bús diákos nótáival valósággal magához ölelte a bámész emberkeket. Andrejka minden délelőtt játszott a teremnek, beteg eszét ilyenkor valami nehéz egyhangu szürke masszából szabadították föl az ablakokon beáradó sugarak, bárgyu, aktalan szomorúsága, mintha egyszerre kihullott volna a fejből, fiatal vére megforrt és finom, hervatag ujjai kérték, nótára csiklandozták a zengő szerszámot. Vidám falusi víziókat kacagott a száraz fa, a sima falak megsokszorozva trillázták vissza a hangokat a megejtett emberekre s az ő számukra ilyenkor minden, minden más dolog meghalt ezen az órán. Terhes koponyájuk szeliden alácsüggedt s fölöttük nagy vörös rózsába teljesedett Andrejka lábhegyre nyújtózott teste.

A csengető szelid hangok lassan, lassan a panaszos vak muzsikot is elcsalták rossz emlékeitől s szomszédja már hiába kérdezte, nem felelt. Nagy, csodálatos szomjusággal felhasadt a szája, elbámult szemén villogva röppültek ki az új gondolatok s Andrejka hegedűs figurája helyett ő már az asszonyát látta az ajtófának dülve, Darenkát, a tiszta aranyszobrot.

— Óh, óh, Darenka, énekes csoda — visitotta eszelősen s lelépett az ágyról és nevetve, szinte állati örömmel lódult az ajtó felé. Száraz, hosszú karjait telhetetlen ölelésre lendítette, de a szűk ágyutca lépésről lépésre zavaróbban nyultak a lábai elé. Nagy sietségében már nem birta a kerülgetést, ügyetlenül megbotlott s elvágódott a sima padlón. Már nem tudta mi történik körülötte, nyavalyás teste, mint valami eldült mechanikus játékszer rángatózott habhányó görcseiben.

Csönd lett. Még egy utolsó éles jajba rikoltott a bódult hegedű, aztán az egész terem bolond lihegéssel összezavarodott. Valaki hangosan jajongni kezdett, s Andrejka gyerekes öklei türelmetlenül hívták a segítséget a kongó ajtódeszkákon.

Az elzuhant muzsik még mindig az ágyak között vonaglott száraz hörgése gyilkolón szakadt át a rémült csönden.

Varjagin zokogva az ágyába menekült s a fejére kapott pokróc alól csak két véresre riadt szeme lesett ki a jelenetre. Minden porcikája rángott a gyerekes félelemtől.

Andrejka ökleiben hirtelen megállt a lendület; most csattant a zár s egy sereg markos, parancsoló ember tódult be az ajtón. S ezek a szilaj, hatalmas testek egyszerre békébe zökkengették a fejetlen világot.

— No csak szépen a helyetekre uracskáim.

— Mindenki szépen az ágyára . . .

Igy parancsolgattak majdnem könyörögve s az összezavart csoport, mint valami megvert, szükülő kutyák sompolyogtak a fészkeikhez.

Néhány perc múlva a régi rendben ment minden. A szolgák már kikopogtak, a zár újra becsapódott s csak a nyavalyás katona álmos, fáradt szuszogása jelezte még a felfordulást.

Aztán az is elcsöndesedett; egészen lágy, altató szuszogás töltötte meg a termet s délig már alig is szabadult föl egy egész mozdulat, egy erősebb hang. Csak néha-néha buggyant föl egy szárnyaszegett magyarázkodó szó s kérdés-felelet bizonytalan céltalansággal ütődött ide-oda az óriás falak között. Aztán jött az ebédidő s az etető, hangos óra újból összeterelte a szétriadt társaságot. A beteg is fent volt már, semmire sem emlékezett, nevetgélve barátkozott s csak gyűrött, elvértelenedett ábrázatáról árulkodott le a belső viharzás hatása.

A terem közepén egy zsiros fejű, szépen nyirt pópa templomos nyujtással imádkozni kezdett s a többiek szájából, hívő, ájtatos színekben csurgott utána a zsoltár.

Majd mohó étvággal kanalaztak.

Ebéd után megint a pópa istenlátó tébolya virágzott ki a jóllakottság csöndjében. A hájas, nagydarab ember ott ült a magas ágyvégben, mint valami hid karján a mesebeli róka s forgó, kicsiny szemeiből szinte ömlött a paposkodó áhitat.

— Óh fehér báránka, ki megváltottad a világ bűneit!

Mondókája minden fordulójánál így szakadt ki belőle a refrain s az egyhangu, duruzsoló beszéd lágy, meleg selymekkel takargatta be valamennyiök meghajszolt, töredezett életét. Az eltunyult vér már kóstolgatta a délutáni szunyókálást s a remegő pillák bágyadtan összecsusztak, leragadtak, mint valamikor a legkedvesebbjeik ölében, ha altatódtak.

A pópa rendületlenül szötte beszéde ezer széteső szálát s talán csak Varjagin önkéntes hallotta még a rikató, becészgető hangokat. De igazánból már ő sem figyelt a sáпитozó emberre. Telt elnyulásban feküdt a vetetlen ágy tetején s a rajongó szavak, mint valami enyhe orgonabugás értek el hozzá; bizsergetően beszivárogtak a fülébe s langyos, jóleső érzéssel öntötték el az agyát. Csordultig nyugodtnak, elégedettnek érezte magát s a szíve, a máskor fájós, betyárkodó jószág, egy óra kimért pontosságával kopogott a csikos köpönyeg alatt. Ereiben frissen, fiatalosan fordult, keringett a piros legényvér.

— Fedorka, kicsinyke mókus — az anyjára emlékezett most s így félhangos szóval idézte meg az öregasszony becézését.

A félesztendő katonáskodás után, amióta kiszakadt serény mindennapi foglalkozásából, a csöndes bányamérnöki irodából, a petroleumforrásokon túli hangos vasárnap kirándulásokból s túl a háború kinszenvedtető

borzalmain most először érezte magát valahogyan megértően közel önmagához. Nem kívánta az öntudatlan álmod, ragyogó szemeit az egysíku tiszta menyezetre emelte s a nagy darab fehér folt valósággal magába szivta fizikai gyöngességét. Elhagyott csontos karjaival úgy feküdt ott a padló és plafond között a megsüppedt ágyon, mint valami sárga elefántcsontkereszt. Csak a hosszú kunkori pillák mozdultak néha-néha és szerelmesen fogták le vagy engedték magasba röpülni a merő tekintetet, melyben Varjagin rajzó gondolatai teljesedtek. Percek alatt tarka örömmel és örök szomorúságokkal zsufolt filmek peregtek le az eszében.

A pápa monoton zümmögése már jó ideje elhallgatott s Varjagin észre se vette: de most a szolgák rendezkedő beszéde zörgött át az ajtón, ez önkénytelenül kizökentette vízióiból.

— Nem, kettőnél többen nem jöhetnek egyhez! — hangzott ki a feleselő zajból — A rend az rend bátyuskám még a menyországban is.

Nem hallotta az ellenvetést, de az előbbi hang megint a fülébe ért:

— Bizony még neked se! Ha mondom senkinek.

Heves, ellenségeskedő lárma következett s az egymásra licitáló hangözön elvesztette külön-külön értelmét.

— Itt vannak a látogatók! — eszmélt föl valaki a teremben.

— Istenem már három óra s én még mindig nem kaptam meg a paróchia levelét — sóhajtottá fájdalmas lemondással a pápa — Óh uram, de kiszámíthatatlan a te akaratod!

A terem lakói, Varjaginon kívül, már valamennyien az ajtó körül tolongtak.

Csattant a zár s a szolga buksi feje kukkantott be a résen:

— Reimer Foma!

— Itt vagyok! — egy vízfejű vékonylábu alak furakodott előre.

A szolga vizslán áttapogatta lötyögős gunyáját, aztán maga mellett kicsusz-tatta a szűk nyíláson. Ujra kiáltott:

— Sasanov Porfil!

— Itt vagyok!

— Nemirevics tanító úr!

— Itt vagyok!

— Én . . . és — a szolga huncutkodón ingerkedett a nyugtalan emberekkel. — És Andrejka a hegedűvel.

A legényke szívvel teli hangon nagyot visitott örömeiben:

— A mamácska?

— Meg az apácska is, meg a testvérke is . . . de annak már nem volt szabad bejönni. Ott pityereg a portás fülkéjében a gerlice.

Több nevet nem kiáltott a szolga; a kissé elszontyolodott Andrejkát nyakon öelve vitte át a látogatóba s mögöttük kettőre csattant a zár.

A többiek megverten, szinte állati szomorúsággal sompolyogtak el az ajtótól. Csak a vak katona nem mozdult. Ő még várt, valami nagy-szerű csodában bizakodva a küszöbre zsugorodott és várt, várt, leselkedett, hogy rázós fejéből majd kilobbant a vágyakozó félszeme.

Varjagin az egész jelenet alatt nem mozdult le a helyéről. Tudta, hogy neki nincs kit látogatóba várnia, hiszen hónapok óta olyan árva, mint a szárazra fogott hal. Nyitva felejtődött szájjal elgondolkozott, valami régi, kusza fogalmakat akart rendezni magában, de hiába erőlködött, hirtelen fölbugyant impressziói a jelenből, minduntalan összezavarták . . .

Kényszeredetten elmosolyodott.

— Önkéntes úr kérem — hangzott föl most egy szelid könyörgő hang közvetlen mellette — Varjagin Fedor önkéntes úr! . . .

Ijedten, mintha álmában riasztották volna meg, fölkapta a fejét.

Andrejka állt előtte egy tornyos, cifra süteménnyel a tenyerén — a mamácska hozta — dadogta bátortalanul — ha elfogadná az önkéntes úr . . .

Varjagin közel volt egy esztelen rohamhoz, álkapcsát kegyetlenül összeszorította, hogy oktanul el ne kacagja, vagy el ne bögje magát. Nedves, kék szemei beteg értelmetlenséggel bandzsítottak.

Sütemény — kínálta a kamasz újból.

— Köszönöm — mondta Varjagin és végre elfogadta a süteményt. — A mamácska hozta? — erőltette tovább az esetlen szavakat s közben figyelte tulajdon hangját, amely hirtelenében valami pincegádor ekhó öblögetésének tetszett előtte.

— A mamácska . . .

— A mamácska!!!

Sokáig, mint két idegen, szégyenlős gyerek dadogtak egymásnak, egyikük sem tudta megtalálni az egyszerű szót, ami a gyámoltalan bambaságból tovább lendítene a kinokat oldó mondatokat . . . Aztán valaki hivatlan is megmozdult a teremben s egy, még egy alak és lassan, lassan valamennyien az ágy köré sereglettek: mindnyájan Andrejka süteményét nyalogatták.

Nehéz készülődéssel megindult a beszélgetés. Először lassu, vontatott tempóban, aztán a mániák vörös rikitásával mind gyorsabb, kuszáltabb fordulókban patakzottak a szavak és minden kérdésnek, feleletnek Varjagin lett a központja. Az egész csoport gondolata, mint valami táncos elszabadult lángbokor keringőzött a szőrös, majomhomloku emberke körül. És nem sokára az ő koponyájában is kivirágoztak a szédületes rajongások, felizgult agya szép történeteket, forró éposztörödeléket, borzongató hősi legendákat csurgatott ki a száján s mintha mindez vele történt volna meg, már önmaga is hitt meséi valóságában és csavargó lelkét, mint valami termékeny tüzmagot vetette bele a beteg emberek érző, csodaszomjas lelkébe.

Amíg beszélt ideges tekintetével a vén katonát figyelte: torz, durva arcán nem látszik-e meg az ő tévelygő, bizonytalan szavainak hatása, nem készül-e az közbevágni a kitalált, föllengős történeteknek a maga átszenvedett igazságaival. De nem. Nem. Úgy ült az ott még mindig egyedül, magábarogva a küszöbön, mintha tulajdon gondolatain kívül semmi más nem létezne a világon.

— A cár áldott két keze építi meg a jó utakat a seregek előtt — mondta közbe valaki a hallgatók közül.

— A cár és az isten — sóhajtotta a pápa — ők vezetik győzelmes utjaikon a seregeket.

— A cár az semmi és az isten is semmi! — forrt ki Varjaginból az őrizhetetlen indulat, de hamar észbe kapott; keményen, kegyetlenül erőtvett magán. A többit már a gyávaság vaskényszerével a fogai közé csukta.

A szolgák fesztelen edénycsörömpölése váltotta meg. Hét órákor csöndre kongatott az udvari harangocska s az egész terem aludni cihelődött. A pápa már megint a magas ágyvégből lógázott, elnyujtott, dörmögő ritmusban mondta az esteli zsoltárt s utána, mint valami vénhedt, rosszulhangolt hangszerszám kontrázott a bágyadt, szuszogó kórus.

Varjaginra idegesítőn hatott ez a siralmas móka: ingerült tunyasággal dobta föl magát az ágyra. Sokáig forgott ide-oda a kemény fészekben, nem

volt hozzászokva a korán lefekvéshez s ebben a csöndességben az új hely is, a sivár óriási falak, a rengeteg terpeszkedő ágy is valahogyan az idegeit ölte, valósággal szenvedett kényelmes magárahagyottságában.

A hízó sötétet egyetlen villanykörte lyukasztotta csak át s vörös fényével, mint valami vérző ciklopszem égett ki a hatalmas azbeszthomlokból. Varjagin lobogó fantáziával így képzelte el az árva lámpácskát s hogy nagy vergődésében valami oktalán félelmen kapta magát, makacs erőlködéssel szúrta bele a szemét a bántó fénykévébe. »Nem, csak azért sem, hogy kifogni magán.« S ez a mozdulatlan tűz felhúzott pillái között, mintha egyenesen a fejébe áradt volna, régi elhamvadt képzeteket gyújtott föl benne s fáradt tagjaiban megforralta a velőt, akárha máglyára dobta volna nyomorék életét. Érezte, hogy egyre gyöngül, ernyed a teste, lázas, vérbe-futott szemei még föl-fölkaptak a tüzes üvegkörtére; aztán egyszerre már ehhez sem volt ereje — végre is elaludt forrón, terhesen szétvetve a pokróc tetején.

Hajnalban pergő, ütemes dobszó és recsegő trombitahörgés rázta meg az idegeit. Ijedten megugrott, bedagadt szemeiből egyszerre kiesett az álom. Gyanakodón leselkedett körül. Az alig hasadó szürkületben még ragyogott a lámpa hideg vére, a takarók alatt dombos görcsökben zsugorodtak az alvók s akárha megannyi bundás kuvasz hevert el a padlón az ágyak árnyéka.

(Vége következik.)

Kassák Lajos

Előfizetőinkhez, barátainkhoz!

Ezer technikai és egyéb akadályokon át lapunk mai számával megkezdjük az új félévet. Ezentul ilyen formában s legalább is ekkora tartalommal, *de a nyári évad alatt havonta egyszer* fogunk megjelenni. Az előfizetési ár a régi marad, a bővített példányok árát azonban *harmincről ötven* fillérre emeljük.

Kérjük tisztelt előfizetőnket, kiknek előfizetése 12-ik számunkkal (félév) lejárt, hogy az előfizetési díjat minél előbb beküldeni szíveskedjenek, ne hogy lapunk szétküldésében fennakadás álljon be.

A TETT kiadóhivatala.

NYÁRI DÉL ERDŐN ÉS TISZTÁSON

Az erdő... a fák... olyan az az ember, mint egy faág.
 Nem támad meg... Vár... Ember!
 Jajj! a hátam mögött... és célba vesz mikor akar.
 Fordulat!! onnan már nem lát.
 De jön... ott!..

És a kigyók az esti ködben merre vannak? ... Napfényben ott
 [fekszenek a kövön.
 Napfény, a kő, forró, delelő, szabadon egyszer! merném!..
 És nem hinnék-e ők? .. Nem hinném-e én? és egyszer később
 ... később, később, később, később... később
 jaj mi lenne?!...

És igaz-e?

Nem!

hisz gyöngye, gyatra... Nem igaz! mert nem merek!
 De itt az erdőn este... napfény, állni kukán... és az
 [öklöm izmom vállam?

A kabát páncél.

Csillog a napfény.

És éget mint acélvért a fényes ruha.

(Az apró szálak csillognak a napban)

Az árnyék is lép...

Ferde az árnyék!

Ferde a vállam?

Ferde a vállam

a bal karom huzza testem gerendáját

És a büszke oromozat...

... a fej ferde lejtőn ...

És ferde a váll

És ferde az élet

Csúszik a fej és loccsan a vér ..

De beszélhetsz!!! hiába ...

Az nem lehet!

És a kigyók az esti ködben merre vannak? ... Napfényben
 [ott fekszenek a kövön.

Lengyel József

Vert ember, ha énekel

Csonka kezein nincsenek öklök
 És keserves kinja imádkozásra bizsergeti nyelvét.
 Jó ember a gazda . . .
 Kezei, nem lévő kezei össze akarnak fonódni,
 Hogy áldást, vagy átkot kaparjanak le a kocsmai égről.
 És pénzre vár egy szajha . . .
 Az ember mért ne dolgozzék . . ?
 Csonka karjai a régi forradás fájdalmát nem érzik
 Csak látja: az ima sem megy úgy, mint régen az ölelés.
 Ha akkor fizetik . . . és
 Ép . . .
 Ölelés: talán ha karja volna
 És asszonya, aki két melle közé várja fejét
 És a gép . . . ölelés, rajta!
 Csattogó szijak közt csaholnak a gépek,
 És a nők, szépek nem fordulnának el ma . . .
 ?
 És csattogó szijak és szijakba hasad a fejbőr:
 Scalpolt koponya, scarlát kutban kering.
 ?
 . . . becsstelen béna barom: sárba a többit.
 Vér, önekik is, és neki, és löjjenek bennünket halomra . . .
 Széttaposott testünk cipők és lópaták hordják a városon át...
 Végig! . . .
 És várjon hiába az asszony
 ?
 De hiszen régen: mikor ölemben,
 Két karomon vittem az ágyba a nőtényt
 Akkor is így . . .
 és akkor is voltak, akik köptek ránk.
 Nem!
 Most vérrel vegyes tüdő ordít ki káromló hangot,
 Még egyszer tápáskodás;
 Aztán csak a szétfeszült tüdőből ömlik a vér.

Lengyel József

MŰVÉSZET

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: BÜBÁJOSOK.

Nehéz dolog arról jó kritikát írni, akit nem szeretünk, de nehezebb kritikát, jó kritikát írni arról, akit elismerünk bár idegen a részünkre. A Bübájosok szerzője az utóbbi klasszishoz tartozik.

Kosztolányi az impresszionista (szimbolista) XIX-ik századvég legtisztább kicsengése nálunk.

Alakjai apró gesztusu, legtöbbször beteg emberkéek, akiket az élet meglegyintett az útjukon és egyensúlyt veszítve egy pillanatra felébrednek az élet ízéből: a nekük narkotizáló munkából és megindulnak holdkórosan — bübájosan — az új utjukon, a milliók szürke bukácsoló útján, hogy bizonykodjanak: ilyen szürkén excentrikus és bután fájó az élet.

Ilyen becsületes — szimpatikusan beteggé lett egyének belső lelki életét rajzolja meg az író és lelkiismeretesen vigyáz arra, hogy alakjai kivétel nélkül a fennálló társadalmi és erkölcsi, illetve hatalmi törvények legszűkebb keretén belül mozogjanak. Kár. Ez a polgári hűséggel való ragaszkodás a beteg, esetlen kis figuráihoz kizár minden nagyobb emóciót, súlyosabb, komolyabb problémákat, amihez pedig egy kis nekiugraszkodással az írónak tehetsége és ereje is volna.

Bánt, idegesen bánt az, hogy az írásai szelidek, majdnem szepegők és a fájásai alól is előtolakodik valami örökös keserűen félénk letargia. Bánt, hogy történései nem bántanak senkit — az olvasót sem, talán még a maguk alanyát sem. Ha jó polgár lennék, azt mondanám: ez kell, mert szórakoztat. Írásai legtöbbször objektíven impressziószerűek, a felületen mozgók és a dolgok pszihéjét is felbontatlanul, konturokban, vázlatosan adják.

Itt-ott röviden kicseng ugyan egy mélyebb motívum (Verpeléti, Horoskop.) Megérzi az emberek sorsukban való szenvedni szeretését, de a foncsoros üveg, amit egy pillanatra eléjük tart, törött, homályos — talán legbiztosabban így mondom: játékos. Nem kívánja a vére, a gesztusa a célt. Néha szimbolista akar lenni, de ilyenkor (X... kalandornő) az írása kényszerűsége viszi csak, kiesik még a más- kor biztos stílusából is, úgy, hogy a végén nem hogy a szimbolizmust, de Kosztolányit sem lehet megtalálni. Legtöbbször a gyermekalakjait tudja megélni (Kék gyász. Amália) de a legszebb, legjobban megépitett pszichológiai dolga a „Bolond Magyar”.

Formaszerkezete biztos, azonban lehetséges, hogy épen ebből folyik az, hogy kevés színe van, belső ritmusa és zenéje meg úgy szólva semmi. Nagyon kevés a gondolat, vagy eszmealkompozíciós készsége is.

Bár feltétlen el kell ismerni művészi voltát, azonban amíg a szórakoztatásnál kevéssel magasabb értékű játékos gesztusait nem váltja komoly (magával is!) verekvő munkává — addig Kosztolányi mint művész — igazi értékű művész — csak panaszkodni, panaszkodni, panaszkodni foghat.

Ezt legalább a véreből adja és csakis ezért.

Koszoru Ferenc

HUNGARICUS: A SZENVEDŐ EMBER.

Nem mellőzhetjük el hallgatással ezt az első futurista-izű magyar regényt, nem annyira a tartalma, mint inkább a formabeli újság keresése miatt.

A »Szenvedő ember« egy kissé édeskés filantrópiájú indus herceg: Krisnátó, aki egy hét alatt végigéli az író szerinti egész emberi életet: a vallást, a szerelmet és a politikát. Ehhez a három pillérhez aztán egy csomó, sok helyütt Jókai-féle naivitással elképzelt, (különösen hozzávetjük, hogy egészen közeli időről; 1848-ról van szó!) zilált társadalmi, technikai és művészeti fantasztikum ragaszkodik: újabb vallás-reformáció, a paroxizmus mesgyéjén járó általános mazochizmus, szerelem-gép, szikra-távolbahalló, hő-gép, program-zene, kínai-indiai háboru stb.

A széteső képeket valami kevéske egyességbe csak a protagonista alakja fogja, azzal a csupasz ténnyel, hogy mindegyiken rajta van. Krisnátó „akinek a gonoszság elpusztította minden reménységét” s aki »nem fog tudni többé soha szeretni« elpottyan, mert »az élet minden nagy indulaton keresztülgázol« s ez egyúttal tragikumának a morálja. Ilyen rosszságokat bizony egy nem-futuristának sem szabad már szóba csurgatni s ezért a kipécézés!

A regény külső formájára régi szemmel, hermafrodita: se nem vers, se nem próza. De mindegy az, mert záporosan a tartalomhoz illő: ő futtatja a történet mozgókép módjára. Hibája, hogy egyhangú! Kevés kivétellel egyazon ütemezés szabad véges-végig a rövid, ütészzerű mondatokon s gyanúm, hogy ebben a

modorosságban a könyv írója, kezdő me-
részségétől elgyávultan, valami hagyomá-
nyos formai szintézisre gondolván, *tuda-
tosan* buggyant el. Annál rosszabb! Sutra
már egyszer a kivénhedt forma-hagyomá-
mányokkal! Nemcsak mert kivénhedtek
s utáljuk a notórius ízüket, hanem min-
denekfelett mert hazugok és butául egy-
szerűek!

A ma sokrétű író-embere nem folytat-
hatja magát régszántott barázdákba s kell,
hogy *minden* hagyományt *minden* drasz-
tikummal törjön szét!

Összegezve: a regény tartalmilag
gyöngé és semmi köze a futurizmus lényé-
géhez; formailag ígérő kóstoló a futuris-
ták formaszabadságából — és ez az,
amiért mi szimpátiával köszöntjük.

Konját Aladár

SZÉP ERNŐ: ÉLET, HALÁL.

Látszat után, ez a költői korfogyatko-
zás és irodalmi széplelkűség, csak a szer-
zőben nyugtalankodó, nagyigényű ki-
kivánczóságok testhez szabott ruhája.
Ebből következne: hogy a kötetbe zsu-
folt sok primitív megfigyelés, ájult ér-
sekber való oxidáció, ez a lombfűrész-
munka és csigabigázás, nem jelentik csu-
pán azt, amit egyszerű hangzásukból
birunk, hanem sejtjei azon materiának,
amit összefoglalóan költői felfogásnak,
élet-nézetnek mondanak.

De nem a kötet olvasása után meg-
maradt impressziók juttattak bennünket
e konklúzióhoz, melyet bizonytalansággal soha
ki nem hámozunk Szép Ernő írásaiból, a
következő sorok segítségével:

Ki kérdez meg engem,
Szívem a mellemben
Hogy dobog, mit dobog?
Hogy én mit gondolok,
Hogy én mit takarok,
Hogy én mit akarok . . .

Ez program! Mely szerint kifejezési
sajátságai, a beíró megelégedés szubjektív
megnyilatkozási formájává reuelálódnak.
Ezt azonban csak a szerző mondja. S
hogy komoly célja iránti kételyeiket még
kövérebbre hizlalja, így szerkeszti tovább
programját:

Tengeren ámulnék,
Csillagot számolnék,
Szép felhőt mutatnék
És anygait kutatnék,
Tanítnék játszani,
Gyermeknek látszani

Ugyan mi bujkálhat e delikát érzések
takarója alatt? Ha az abécés könyv,
akármelyik lírai mekibuzulását hozza-

olvasnók e vershez, a legkritikusabb
kritikus se venné észre a transzponálást.
A gondolatok és erős érzések helyett, a
költészet eddig kigondolt összes frázisai-
val díszíti fel verseit. Kiköszörült csillogó
szavakkal, melyek úgy fénylenek, mint az
ékszeres kirakat hamis gyémántjai.

Prózaí írásait ugyanaz a testetlen, lég-
nemű tartalom tölti meg, ami verseit.
Nincsenek problémái, miket az élet testé-
ből vágott volna ki. Apró, jelentéktelen
szívügyekkel amatőröködik. A világ dol-
gait úgy látja, amilyenek például: a tár-
gyak képei a homoru tükörben. Kijelen-
téseit gyakran, mintha félálmban mon-
daná: „A zászlók színei legszebbek min-
den szín közt s lobogásuk üdítő tüne-
mény”. Mindvégig naiv, könnyed és sze-
retetreméltó akart lenni s e tulajdonsá-
gait szívesen el is ismerjük.

A kötet nagyszámu mozaikja képtelen
volt valami komplex utóíz kitermelni,
ami olvasás után csak rövid ideig is meg-
maradt volna nyünkön. Úgy tündek el
szemeink elől Szép Ernő könnyű fajsúlyú
prózaí tarkaságai is, mint a kámfor.

Van azonban egy elmékedése „Majd
a háboru után” című, mely határozottan
kiválik a gyűjteményből. Szerző védő-
beszéde ez az egész kötetért. Azt írja:
„A költő nem lázít, nem szidalmaz, nem
korbácsolja az embereket . . .” stb. „Nem
szabad most. Nem illik. Mirevaló? Most
nem . . . majd a háboru után”.

Tehát a háborus irodalom problémája,
egyelőre etikett kérdés. Megoldásánál fő-
dolog a jóneveltség. S így arról, hogy a
háboru nem hajrázó és dicsőséges nem-
zeti virtus és nem is elsórangu léterdek
— most még nem szabad tudnunk. És
hogy a háboru az emberi agyrostok ka-
pitulációja s a húsz hónapja tartó vak-
rohanásnak, épen a szépernök gondolko-
dását jellemző akaratséltküli mechanizmus
a lendítő kereke, mindezeket messze el-
kerüli a könyv, csak azért, mert arról
„nem illik” beszélni, . . . „majd a háboru
után”.

Az acélos erőnek ez a kirobbanása
azonban, csak sejtelmes ígélet. Szép Ernő
írói termelése még nem szolgált megle-
petésekkel. Az ételle szemben való meg-
alázkodás, a passzív életmozgás, épúgy
jellemzik háboru előtti írásait, mint a
mostaniakat.

Az üdítő reménység, a türelmes vára-
kozás, az erőhiány leghatározottabb jelei.

Wirkmann Imre

Minden közleményért a szerző magá felel.